

# ORIGINEA NATURII UMANE – FUNDAMENT AL DREPTURILOR OMULUI

**Pr. Lect. univ. dr. Marius NECHITA**

*Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Romania*

*Centrul Universitar Nord, Baia Mare, Romania*

*Seminarul Teologic Ortodox „Sfântul Iosif Mărturisorul”, Baia Mare*

*pr.nechita@gmail.com*

---

**Abstract: Human nature's origin – the foundation of human rights.**

The contemporary evolutionary anthropology is forced to recognize that it still has many unsolved problems and fewer and fewer chances to explain the appearance of man, because it betrays its unscientific character. Only Christian anthropology, based on Holy Scripture and Holy Tradition, reveals that man is not a simple or random accident of existential chaos. „Only on the basis of the revealed teaching, humanity finds its true ontological nature, which illuminates its origins and perspectives of existence.” Man is not the descendant of some animal ancestors, as he was created in a special and unique manner in all aspects. The Holy Fathers observe within man the purpose of creation, „a vast being, a huge ladder on which all possible themes ascend and descend between earth and heaven.”

**Keywords:** *human nature, rights, anthropology, Christian, scientific.*

---

Cine ar putea să admire cum se cuvine noblețea acestei ființe care unește în ea pe cele muritoare cu cele nemuritoare; care împreună pe cele raționale cu cele iraționale; care poartă în propria ei fire chipul întregii creațiuni, lucru pentru care a fost numită „lumea cea mică”; ființă care a fost învrednicită de Dumnezeu cu atâta atenție; pentru care sunt toate cele prezente și viitoare; pentru care Dumnezeu Însuși S-a făcut om; care tinde spre nemurire și fuge de ce este muritor; care, alcătuită după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, este regină în ceruri; care trăiește împreună cu Hristos; care este copilul lui Dumnezeu și care e așezată mai presus de orice stăpânire și autoritate? Cine ar putea să povestească privilegiile acestei ființe?... Omul e domn peste toate, stăpânește peste toate, se bucură de toate, vorbește cu îngerii și cu Dumnezeu, poruncește creaturii,

ordonă demonilor, cercetează natura lucrurilor, se ostenește pentru Dumnezeu, este sălaș și templu al lui Dumnezeu. Toate acestea el le obține prin virtute și evlavie.<sup>1</sup>

Textul de mai sus – puțin obișnuit, ca întindere, pentru un motto – constituie, în el însuși, o bună introducere la tema enunțată. Departe de a sugera o polarizare în abordarea subiectului, titlul marchează legătura care există între cei doi termeni centrali: natura umană (implicită în originea ei), respectiv drepturile omului. Legătura o formează însuși omul, care este prezent – obiectiv/subiectiv, general/particular – în ambii termeni ai acestei presupune „ecuații”. Atât problema originii omului, cât și cea a drepturilor sale, cu toate că rămân corelate în mod organic, pot constitui – cum de altfel se și întâmplă –, fiecare în parte, centrul unor continue dezbateri. Abordate împreună, ele ar trebui să aibă darul de a întregi perspectiva și de a-i revela sensul autentic.

În acest articol nu avem intenția de a fructifica la modul exhaustiv generozitatea acestor teme. Nici nu ne propunem prezentarea formală a drepturilor omului, așa cum se regăsesc ele în documente cu largă recunoaștere politică.<sup>2</sup> Ceea ce ne interesează este faptul de a sublinia unele aspecte pe care le considerăm relevante în cadrul unei discuții în care, tot mai des, drepturile par a trece în fața omului, cu toate consecințele nefaste ale acestei permutări.

## Mic preambul terminologic

Într-o discuție sau într-o tratare este necesară, încă de la început, o precizie noțională, o clarificare/stabilire a sensului în care vor fi folosiți termenii la care se va face referire. Acest lucru se impune cu atât mai mult în cazul unor termeni care au și un sens mai specializat sau o istorie etimologică și semantică disputată, complexă. Nu ne vom opri, aici, echidistant, asupra fiecărui termen implicat. Dorim să marcăm doar câteva accente și să oferim, dacă acest lucru este posibil, „cheia” de receptare a următoarelor pagini.

---

1 Nemesiu de Emessa, *Despre natura omului*, I, Migne, P.G. XL, col. 532 C-533 A B, apud Pr. prof. Ioan G. Coman, *Probleme de filosofie și literatură patristică*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1995, p. 42.

2 *Declarația drepturilor omului și cetățeanului* (1789), *Declarația universală a drepturilor omului* (1948), *Convenția pentru protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale* (1950), *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene* (2000), etc.

„Când eram student la Oxford – își amintește Michael Herzfeld, profesor emerit al Universității Harvard – o problemă preferată a examinatorilor era aceea de a întreba dacă un tratat de antropologie poate fi scris. Se aștepta, cred, de la cel întrebat să exprime într-un mod adecvat faptul că acest lucru era imposibil. Și, într-adevăr, așa este...”<sup>3</sup> Afirmația distinsului cercetător american se fundamenta atât pe complexitatea și bogăția domeniului – complexitate pusă în valoare și de studiile de specialitate din ultimele decenii –, cât și de caracterul imposibil de circumscris al subiectului central, omul. De altfel, un alt antropolog contemporan, Jean-Marie Auzias, ajunge să vorbească despre un aspect paradoxal al Antropologiei, ea prefigurând „schema unei întâlniri totale. Omul, *anthropos* (cel ce privește în sus, n.n.), avea un *logos*, un discurs despre el însuși, care ar fi fost discursul asupra discursului: antropologia ar fi fost acest discurs”<sup>4</sup>

Dincolo de posibilele utilizări în contextul autonomiei de tip umanist, opiniile de mai sus își găsesc corespondentul în abordarea teologică, unde se vorbește despre un *apofatism antropologic*, care rezultă, de altfel, din apofatismul teologic. „Apofatismul antropologic este chipul apofatismului divin. Persoana umană, asemenea Ființei divine, al Cărei chip îl poartă, rămâne insesizabilă și indefinibilă în esența sa.”<sup>5</sup> Omul este o enigmă în sine și pentru sine. Căci, în măsura în care este autentic, chipul lui Dumnezeu în om este, în mod necesar, incognoscibil, deoarece, reflectând plenitudinea Prototipului, trebuie să posede în el incognoscibilitatea Ființei divine.<sup>6</sup>

În Tradiția Bisericii nedespărțite și în continuitatea sa istorică ortodoxă aflăm adevărul despre om cercetând revelația adevărului despre Dumnezeu. Și aceasta deoarece „nu ne este suficientă o antropologie descriptivă (pe care ne-o pot oferi și așa-numitele astăzi «științe umane»), ci căutăm o explicație a evenimentului care este existența umană, luminarea acelor laturi ale ființei umane care rămân inaccesibile cauzalității obiective”<sup>7</sup> Antropologia

3 Michael Herzfeld, *Anthropology. Theoretical Practice in Culture and Society*, UNESCO, Blackwell Publishers, 2001, p. XI, apud Vintilă Mihăilescu, *Antropologie. Cinci introduceri*, Iași, Editura Polirom, 2007, p. 9.

4 Jean-Marie Auzias, *L'anthropologie contemporaine*, P.U.F., Paris, 1976, p. 8, apud Vintilă Mihăilescu, *Op. cit.*, pp. 9-10.

5 Pr. lect. univ. dr. Vasile Borca, *Omul – încununare a oprei de creație. Natura și destinul său în lumina Revelației biblice a Vechiului Testament*, Baia Mare, Editura Universității de Nord Baia Mare, 2007, p. 67.

6 *Ibidem*, p. 68.

7 Christos Yannaras, *Abecedar al credinței. Introducere în teologia ortodoxă*, traducere de Preot Dr. Constantin Coman, București, Editura Bizantină, 1996, p. 71.

patristică e una din acele neîntrecute podoabe care vrăjesc la mii de ani distanță pe iubitorii de cugetare. Pusă timid de Tertulian, examinată cu pasiune de Origen, ea a fost dezvoltată de Părinții și de scriitorii bisericești care le-au urmat.<sup>8</sup> „Îndrăzneță și sistematică, această antropologie are, printre altele, meritul de a fi impus filosofiei unitatea omului și a naturii sale alcătuită din trup și suflet, unitate care a învins dualismul platonice.”<sup>9</sup>

Cu toate că Părinții Bisericii nu au căutat niciodată să alcătuiască un sistem antropologic complet<sup>10</sup>, atunci când lămuresc adevărurile relative la Dumnezeu, ei vorbesc continuu și despre om, pe principiul corespondenței „cu chipul”. Această abordare patristică are loc în ambele sensuri – dacă se poate spune astfel, „Când Fericitul Augustin cercetează sufletul omenesc și pornește de la chipul care este gravat în el, ca să se înalțe la conceptul de Dumnezeu, atunci el reconstituie pe Dumnezeu cu ceea ce vede în oglinda omenească, adică elaborează, din punct de vedere metodologic, o antropologie a lui Dumnezeu (s.n.).”<sup>11</sup> În celălalt sens, Sfântul Grigorie de Nyssa, care cunoaște perfect principiul conformității, pornește de la Dumnezeu, adică de la *prototip*, ca să înțeleagă *tipul* și să definească esența omului. „El «reconstituie» omul cu ajutorul a ceea ce este dumnezeiesc. În felul acesta, Părinții răsăriteni construiesc teologia omului (s.n.).”<sup>12</sup> Apoi, mai există și „glasul deșertului”, adică știința experimentală a asceților, cu totul sensibilă la pervertirea adâncă a omului; această știință constituie o *antropologie practică*<sup>13</sup>, aplicată, care ne învață direct despre „războiul nevăzut”, despre „lupta pentru adevărul omului”.<sup>14</sup>

## Drept divin – drept secular

În acest punct al tratării este necesar să facem unele precizări în legătură cu noțiunile de „lege” și „drept”, precum și despre modul în care este privit omul, în contextul lor.

8 Pr. prof. Ioan G. Coman, *Probleme de filosofie și literatură patristică*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1995, p. 40.

9 *Ibidem*, p. 41.

10 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Aspecte antropologice în gândirea patristică și a primelor secole creștine*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2005, p. 93.

11 Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, traducere de Dr. Irineu Ioan Popa, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, pp. 62-63.

12 *Ibidem*, p. 63.

13 *Ibidem*, p. 62.

14 IPS Daniel Ciobotea, mitropolit al Moldovei și Bucovinei, O dogmatică pentru omul de azi, în Teodor Baconsky, Bogdan Tătaru-Cazaban (coord.), *Dumitru Stăniloae sau paradoxul teologiei*, Editura Anastasia, București, 2003, p. 94.

Legea<sup>15</sup> este chemată să manifeste în sfera socialului și politicului legea divină unică a Universului. În același timp, fiind un produs al evoluției istorice, orice sistem legal elaborat de comunitatea umană poartă pecetea limitării și nedesăvârșirii. mai trebuie să se țină cont și de faptul că „legea e o sferă specială, diferită de sfera înrudită a eticului; ea nu determină starea interioară a inimii omenești, fiindcă Dumnezeu este singurul Cunoscător Cititor al inimilor”.<sup>16</sup> În plus, înțelegerea locului unde se ivește „hotarul care rănește” și separă om de om diferă de la o societate la alta și de la o epocă la alta.<sup>17</sup>

Cu cât o comunitate umană este mai religioasă cu atât este mai mare și conștiința unității și integrității ei și a lumii întregi. Statul creștin a folosit de obicei legea epocii păgâne modificată, întrucât cuprindea norme în acord cu adevărul divin. „Totuși, încercarea de a edifica legea civilă, penală și publică numai pe baza Evangheliei nu poate fi eficientă pentru că, în absența unei îmbisericiri a vieții în deplinătatea ei, adică fără biruința deplină asupra păcatului, legea Bisericii nu poate deveni legea lumii.”<sup>18</sup> Cu toate acestea, experiența încreștinării sub împăratul Iustinian a sistemului legal moștenit de la Roma păgână s-a dovedit a fi destul de reușită: „Codex Justiniani” a determinat timp de secole sistemul legal bizantin și a avut un impact considerabil asupra dezvoltării dreptului, atât în Evul Mediu, cât și în epoca modernă.<sup>19</sup>

Din păcate, pe măsură ce secularizarea a avansat, înaltele principii ale drepturilor inalienabile ale omului s-au transformat într-o concepție despre drepturile individului în afara legăturilor sale cu Dumnezeu. În acest proces, libertatea personală s-a transformat în ocrotirea voii proprii, cu pretenția ca statul să garanteze un anumit standard al existenței materiale pentru individ și familie. Cu alte cuvinte, în sistemele înțelegerii contemporane seculare și umaniste a drepturilor civile, omul nu mai e tratat drept chip al lui Dumnezeu, ci drept un subiect auto-suficient și auto-satisfăcut. S-a uitat, așadar, că „creștinul are nevoie de drepturi înainte de toate pentru ca,

---

15 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Drept Bisericesc*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2014, pp. 210-219.

16 *Fundamentele concepției sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse*, în Ioan I. Ică, Germano Marani (coord.), *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente – documente – analize – perspective*, Sibiu, Editura Deisis, 2002, p. 203.

17 *Ibidem*, p. 204.

18 *Ibidem*, pp. 204-205.

19 *Ibidem*, p. 205.

exercitându-le, să poată împlini cât mai bine înalta sa chemare de a fi «asemenea lui Dumnezeu»<sup>20</sup>

O exemplificare elocventă a tendinței de secularizare a modului în care omul este perceput în sfera dreptului ne oferă lucrarea „Teoria justiției”, a filosofului politic american John Rawls. Acesta îl privește pe om în primul rând ca fiind un cetățean. Astfel, cetățenia are prioritate morală și social-ontologică (!) asupra angajamentelor religioase.<sup>21</sup> Dacă, în anumite situații, căile lui Dumnezeu nu sunt căile statului, atunci căile statului trebuie să prevaleze.<sup>22</sup> Rawls postulează, așadar, existența unor drepturi seculare fundamentale.<sup>23</sup> În acești termeni, prin opoziție, creștinismul va fi considerat „fundamentalist”<sup>24</sup>, creștinii tradiționali devenind incomozi moral, fiind etichetați drept „devianți culturali”<sup>25</sup>

Societatea cosmopolită liberală, care reclamă o participare a individului din motive „politice generale corecte”, a reconfigurat o teorie a dreptului natural care nu ține seama, însă, de starea umanității căzute.<sup>26</sup> Căci, departe de a fi un referențial autonom al perfecțiunii, omul este o creatură căzută. El continuă să fie, însă, purtător de chip divin. Și tocmai în cadrele acestei anti-nomii se întrezăresc demnitatea, responsabilitatea și vocația omului.<sup>27</sup>

## Două perspective

Așa „cum fiecare epocă are felul ei de a preamări sau de a răstigni pe Dumnezeu și pe om, epoca noastră îl are și ea”<sup>28</sup> Se pare că asistăm, în termeni weberieni, la „un proces de dezîntemeiere culturală”, caracterizat, mai ales, printr-un părelnic „salt al raționalizării”.<sup>29</sup> Acest proces istoric conține „o radicală redefinire a raționalității subiective, intersubiective și sistemice, în termeni adaptativi-func-

20 *Ibidem*, p. 206.

21 Herman Tristram Engelhardt jr, *Fundamentele bioeticii creștine. Perspectiva ortodoxă*, traducere de Mihail Neamțu, Cezar Login și diac. Ioan I. Ică jr, prezentare de Sebastian Moldovan, Sibiu, Editura Deisis, 2005, p. 473.

22 *Ibidem*, p. 474.

23 *Ibidem*, p. 482.

24 *Ibidem*, p. 474.

25 *Ibidem*, p. 497.

26 *Fundamentele concepției sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse*, în *op. cit.*, p. 207.

27 Pr. lect. univ. dr. Vasile Borca, *op. cit.*, p. 69.

28 IPS Daniel Ciobotea, mitropolit al Moldovei și Bucovinei, *art. cit.*, p. 89.

29 Pierpaolo Donati, *Științele sociale și gândirea creștină în fața societății contemporane*, în Ioan I. Ică, Germano Marani (coord.), *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente – documente – analize – perspective*, Sibiu, Editura Deisis, 2002, p. 319.

ționali, în direcția unui «neoiluminism slab», care înțelege (sau se vede constrâns) să elimine până și acel minim de perspectivă transcendentă (sau transcendentală) asupra omului”.<sup>30</sup> Modernitatea a transferat centrul de gravitație al lumii de la Dumnezeu la om.<sup>31</sup> Astfel, această interferență secularizare – creștinism, a fost caracterizată atât de recunoașterea lui Dumnezeu ca Unic și Adevărat, cât și de defăimarea și denigrarea Lui într-un mod josnic și dezgustător.<sup>32</sup> Omul se simte atât de autonom în fața Divinității, încât consideră voința lui Dumnezeu ca un fel de atentat împotriva propriei lui libertăți. „În această concepție antropocentristă, omul se realizează prin el însuși, fără ajutorul lui Dumnezeu. Sacrul este principalul obstacol în calea libertății lui, și nu se simte liber decât în măsura în care elimină sacrul din natură.”<sup>33</sup>

În al doilea rând, modernitatea a introdus o separație artificială între domeniul public și cel privat, separație care se manifestă prin tendința de a elimina religia din viața socială și de a transforma societatea într-un domeniu rezervat, cu precădere, preocupărilor de ordin economic, care îl determină pe om să uite de valorile spirituale.<sup>34</sup> Nu în ultimul rând – și în legătură de consecință cu aspectele amintite –, modernitatea a separat omul de natura înconjurătoare și l-a transformat în stăpânul absolut al acesteia. „Pornind de la separația carteziană dintre «res cogitans» și «res extensa», adică dintre om, ca ființă gânditoare și rațională, și natură, ca realitate amorfă și lipsită de propria ei raționalitate, modernitatea a considerat că rolul omului este cel de a impune naturii propriile lui legi, diferite de cele ale lui Dumnezeu, și de a modela și exploata natura potrivit dorinței lui de profit și dominație pământescă.”<sup>35</sup> Una dintre consecințele majore ale acestui mod de a concepe raportul dintre om și natură este apariția crizei ecologice contemporane. De altfel, cele trei „mutații” la care am făcut referire au avut consecințe dramatice pentru întreaga relație dintre Cosmos, Izvorul lui transcendent și interpretul său uman.<sup>36</sup>

30 *Ibidem*, pp. 319-320.

31 Pr. prof. dr. Dumitru Popescu, *Omul fără rădăcini*, București, Editura Nemira, 2001, p. 11.

32 Emanuel Dobrin, „Interferența conceptelor postreligios și secularizare cu integritatea și libertatea religioasă și libertatea de conștiință”, în *Jurnalul Libertății de conștiință*, Vol. 8, Nr. 1, Les Arcs, France, Editions IARSIC, 2020, p. 131.

33 Pr. prof. dr. Dumitru Popescu, *Omul fără rădăcini...*, pp. 11-12.

34 *Ibidem*, p. 12.

35 *Ibidem*, p. 13.

36 *Ibidem*, pp. 13-14.

De acum, omul „autentic” este „umanist”.<sup>37</sup> Conștiința umanistă afirmă omul „natural”, care și-a pierdut microcosmicitatea și regalitatea. Căci conștiința umanistă nu este filială față de Dumnezeu.<sup>38</sup> De aceea, umanismul este capabil să divinizeze doar omul natural, doar omul ca fapt empiric, ca picătură în marea naturii, care s-a propus pe sine sieși subiectiv ca scop.<sup>39</sup> Privit astfel, omul este de sorginte inferioară și nu are nici o destinație.<sup>40</sup>

Părinții Bisericii au eliminat un astfel de imanentism, arătând că adevărata măreție a omului nu constă în incontestabila sa înrudire cu Universul, ci în participarea lui la plinătatea divină.<sup>41</sup> Omul nu este o ființă pur naturală, închisă în autonomia lumii. Taina omului nu rezidă numai în el însuși, ci, înainte de toate, în Dumnezeu.<sup>42</sup> „Omul nu se explică la nivelul omului. Omul se înțelege pe sine, își găsește rostul și menirea în raport cu Creatorul și Protectorul său, care este Dumnezeu. Fără Dumnezeu, fără compania sacralului, omul parcurge un drum steril, limitat, fără sens și absurd.”<sup>43</sup> Prin urmare, în termenii unei antropologii contemporane, omul este „o construcție religioasă”<sup>44</sup>.

Antropologia evoluționistă contemporană este nevoită să recunoască faptul că are încă numeroase probleme nesoluționate și din ce în ce mai puține șanse în a explica apariția omului, pentru că își trădează caracterul neștiințific.<sup>45</sup> Numai antropologia creștină, bazată pe Sfânta Scriptură și pe Sfânta Tradiție, relevă faptul că omul nu este un simplu sau întâmplător accident al haosului existențial. „Numai pe baza învățăturii revelate, omenirea își regăsește adevărata natură ontologică, fapt care-i luminează originile și perspectivele existenței.”<sup>46</sup> Omul nu este descendentul unor strămoși animalici, ci a fost creat în mod special și unic sub toate aspectele. Sfinții Părinți văd în

37 Herman Tristram Engelhardt jr, *Op. cit.*, p. 81.

38 Nikolai Berdiaev, *Sensul creației. Încercare de îndreptățire a omului*, traducere de Anca Oroveanu, prefață, cronologie și bibliografie de Andrei Pleșu, București, Editura Humanitas, 1992, p. 92.

39 *Ibidem*, pp. 92-93.

40 *Ibidem*, p. 93.

41 Vladimir Lossky, *Introducere în teologia ortodoxă*, traducere de Lidia și Remus Rus, prefață de Pr. prof. D. Gh. Popescu, București, Editura Sophia, 2006, p. 89.

42 Pr. prof. dr. Dumitru Popescu, *Op. cit.*, p. 29.

43 Pr. lect. univ. dr. Vasile Borca, *Op. cit.*, p. 15.

44 Marc Augé, *Religie și antropologie*, traducere și prefață de Ioan Pânzaru, Editura Jurnalul Literar, 1995, pp. 55-57.

45 Pr. lect. univ. dr. Vasile Borca, *Op. cit.*, p. 66.

46 *Ibidem*, pp. 63-64.



om scopul creației, „o fință vastă, o scară uriașă pe care urcă și coboară toate temele posibile între pământ și cer”.<sup>47</sup>

În fapt, faimoasa controversă dintre „creaționiști” și „evoluționiști” este o controversă artificială, generată de ignorarea atât a naturii, cât și a Sfintei Scripturi.<sup>48</sup> „Trebuie să facem o distincție arareori luată în considerare atunci când se ivesc discuții pe această temă: faptul evoluției e un lucru, teoriile care explică felul în care are loc evoluția sunt altceva. Adeseori însă, oamenii confundă aceste două lucruri și vorbesc despre amândouă ca și cum ar fi un singur lucru.”<sup>49</sup> Din Cartea Facerii vedem că Dumnezeu a fixat creației o dezvoltare în timp, de la simplu la complex, de la nedesăvârșit la mai desăvârșit, de la inferior la superior. Aceasta este lecția hexaameron-ului: evoluția și înrudirea creaturilor.<sup>50</sup> Cele șase „zile” n-au reprezentat o necesitate pentru Dumnezeu, ci o necesitate pentru creația însăși. Timpul făcea parte din creație. Creația nu poate fi concepută fără timp. Iar timpul înseamnă mișcare și dezvoltare.<sup>51</sup> „Mecanismul acestei dezvoltări în timp însă este, în cea mai mare parte, încă o speculație, ținând de domeniul teoriilor, și aici pot exista multe discuții și controverse.”<sup>52</sup>

Biserica nu se tulbură și adevărul ei nu este cu nimic afectat nici chiar dacă, prin absurd, știința ar accepta „evoluția speciilor” sau că omul se trage biologic din maimuță. „Diferența dintre om și maimuță nu se află în diferențierea cantitativă a fiabilității funcțiilor psiho-somatice, ci în diferențierea calitativă: în faptul că, prin funcțiile sale psiho-somatice, omul «administrează» – fie că acceptă, fie că nu – răspunsul său existențial chemării la viață pe care i-o adresează Dumnezeu.”<sup>53</sup>

## Originea omului și originea drepturilor sale

Originea naturii umane. Omul are o poziție unică în lume.<sup>54</sup> El se află în inima creației lui Dumnezeu. Participând atât la nivelul noetic, cât și la cel

47 *Ibidem*, p. 66.

48 Pr. Ioan Ică, dr. Alexandros Kalomiros, diac. Andrei Kuraev, pr. Doru Costache, *Sfinții Părinți despre originile și destinul cosmosului și omului*, ediția a II-a adăugită, Sibiu, Editura Deisis, 2003, p. 91.

49 *Ibidem*, p. 92.

50 *Ibidem*, pp. 39-40.

51 *Ibidem*, p. 89.

52 *Ibidem*, p. 92.

53 Christos Yannaras, *Op. cit.*, p. 85.

54 Paul Evdokimov, *Op. cit.*, p. 89.

material, omul este o imagine sau o oglindă a întregii creații, este „imago mundi”, este un „mic univers”, microcosmos.<sup>55</sup>

„Prin limbajul său iconologic, istorisirea biblică consemnează o lucrare deosebită a lui Dumnezeu la crearea omului: nu mai este vorba numai de o poruncă creatoare, ci mai întâi de exprimarea unei hotărâri a lui Dumnezeu – în care exegeza creștină a văzut întotdeauna prima descoperire a Sfintei Treimi.”<sup>56</sup> De altfel, triada antropologică Ființă-Bunăstare-Nemurire, întâlnită în opera Sfântului Maxim Mărturisitorul, este privită ca o „adumbrire” a vieții treimice a lui Dumnezeu.<sup>57</sup> Prin urmare, omul este și „imago Trinitatis”, iar acest lucru se leagă de constituția omului, dar și de potențialitatea lui spirituală.<sup>58</sup>

Cu toate necazurile și suferințele lui, cu toată tragedia care-l consumă din pricina păcatului care-l roade, „omul este și rămâne pentru gândirea patristică cea mai mare podoabă a lumii, o perlă cu care nimic din ce există în univers nu se poate compara.”<sup>59</sup> Avându-și originea la Dumnezeu, telul său și realizarea drepturilor sale depășesc această lume, trec dincolo de limitările lumii actuale, într-o proiecție transcendentă și eshatologică.

*Natură și persoană.* Omul caută absolutul, dar acest absolut nu este impersonal. La drept vorbind, în căutarea absolutului, omul caută relații interpersonale infinite și eterne.<sup>60</sup> De aceea, în creștinism, persoana e noțiunea fundamentală. Nu-L cunoaștem pe Dumnezeu ca natură, ci ca Persoană. O natură se manifestă și există în persoană.<sup>61</sup> Corespondența absolută a persoanei umane cu un Dumnezeu personal îi permite omului să „personalizeze” lumea.<sup>62</sup>

Persoana autentică trebuie să fie necreată, adică să nu fie legată de vreo necesitate, inclusiv de propria sa existență. Din aceasta înțelegem că

55 Kallistos Ware, *Ortodoxia, calea dreptei credințe*, traducere de E. Chiosa, G. Jacotă și Pr. D. Ailincăi, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1993, p. 52.

56 Christos Yannaras, *Op. cit.*, p. 72.

57 Lars Thunberg, *Omul și cosmosul în viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1999, pp. 43-44.

58 *Ibidem*, p. 44.

59 Pr. prof. Ioan G. Coman, *Op. cit.*, pp. 41-42.

60 IPS Daniel Ciobotea, mitropolit al Moldovei și Bucovinei, *art. cit.*, p. 98.

61 Pr. Ioan Ică, dr. Alexandros Kalomiros, diac. Andrei Kuraev, pr. Doru Costache, *Op. cit.*, p. 61.

62 Vladimir Lossky, *Op. cit.*, p. 90.

temeiul persoanei umane se află în Dumnezeu.<sup>63</sup> „*Propriu-zis, numai în Dumnezeu există Persoana. Omul are nostalgia de a ajunge «persoană» și o realizează în comuniunea cu Persoana divină.*”<sup>64</sup> Persoana este subiectul și purtătorul căruia îi aparține și în care trăiește ființa dată.<sup>65</sup> Orice ființă omenească are, în germene, un fundament personal, care face să graviteze totul în jurul sinelui metafizic și formează conștiința de sine; acesta este *prosoponul* ca un dat universal al substanței.<sup>66</sup>

Schematic, am putea spune că Dumnezeu este o Natură în trei Persoane, iar omul o natură și o multitudine de persoane. Deoființă și trisipostatic Dumnezeu, deoființă și multi-ipostatic omul.<sup>67</sup> Universalitatea naturii sau natura comună conduce la afirmarea universalității drepturilor comune, acestea fiind, în același timp, și personale, în modul specific, unic, al fiecărei persoane în parte. Căci omul începe să devină, cu adevărat, om, doar atunci când și ceilalți sunt recunoscuți a fi oameni.<sup>68</sup>

*Chip și asemănare. „Omul este expresia finită a lui Dumnezeu cel infinit.”*<sup>69</sup> Chip și asemănare înseamnă orientare și relație. Însăși ideea de om implică relația cu Dumnezeu; arătând spre om, arătăm și spre Dumnezeu. „Om natural”, care să viețuiască separat de Dumnezeu, nu există; omul rupt de Dumnezeu se află într-o stare nenaturală. „*Învățătura despre «chip» înseamnă, așadar, că omul Îl are pe Dumnezeu ca centrul cel mai profund al ființei sale. Dumnezeirea este elementul determinant al umanității noastre; pierzând sensul dumnezeirii, pierdem sensul umanității.*”<sup>70</sup>

„*A vorbi despre un om și, mai cu seamă, a-l înțelege, înseamnă a-l cunoaște pe Dumnezeu ca Arhetip al chipului uman.*”<sup>71</sup> Căci marele mister al creației omului este tocmai caracterul iconic al ființei umane. Dumnezeu îl creează pe om după chipul și asemănarea Sa. „*Primele capitole ale Bibliiei evidențiază calitatea omului de ființă creată, prezentând bărbatul și femeia ca ființe perfecte, așezate de Creator într-o lume creată. Chiar dacă a experimen-*

63 Hierotheos Vlachos, mitropolit de Nafpaktos, *Persoana în tradiția ortodoxă*, traducere de prof. Paul Bălan, Bacău, Editura Bunavestire, 2002, pp. 102-103.

64 Paul Evdokimov, *Op. cit.*, p. 74.

65 *Ibidem*, p. 75.

66 *Ibidem*, pp. 76-77.

67 Christos Yannaras, *Op. cit.*, p. 78.

68 Vintilă Mihăilescu, *Op. cit.*, p. 21.

69 Kallistos Ware, *Op. cit.*, p. 53.

70 *Ibidem*, p. 55.

71 Pr. lect. univ. dr. Vasile Borca, *Op. cit.*, p. 23.

tat căderea, omul rămâne creația lui Dumnezeu, cu perspectiva escatologică a unei mântuirii veșnice și, prin urmare, o ființă demnă.<sup>72</sup> Ne aflăm, astfel, în fața unei antropologii „teonome”.<sup>73</sup> „Slava lui Dumnezeu este omul”, afirmă Talmudul (Derech Eretz Zutta 10, 5), iar adevărata slavă a omului este aceea de a fi și de a deveni „dumnezeu după Dumnezeu”.<sup>74</sup> „Aici nu mai este vorba de încă una din făpturile care constituie lumea, ci de o făptură pe care voința lui Dumnezeu o distinge de toate celelalte pentru a fi chipul (eikona) lui Dumnezeu în lume, lucru care înseamnă: arătarea, manifestarea, reprezentarea directă a lui Dumnezeu. Prin eikona, traducătorii Septuagintei traduc în limba greacă termenul ebraic tselem, care înseamnă exact apariție, arătare, reprezentare, înlocuitor, echivalență.”<sup>75</sup>

Ontologia ființelor structurate după chip, faptul că suntem creați potrivit neamului dumnezeiesc, ne arată că avem un scop de îndeplinit: să devenim dumnezei după har, participând la condițiile vieții divine, nemuritori și cinstiți, „curați”. Astfel, germenele „a fi fost creat după chip” duce la această deschidere: „a exista după chip”.<sup>76</sup> Căci aceasta este *kerygma antropologică*: o ființă nu este om, decât atunci când este însuflețită de Duhul Sfânt, când este „chip asemănător”.<sup>77</sup>

Pentru Sfântul Grigorie de Nyssa, crearea „după chip” îl înalță pe om la demnitatea de prieten al lui Dumnezeu, trăind din condițiile vieții dumnezeiești. „Gândirea sa, înțelepciunea sa, cuvântul său, iubirea sa sunt după chipul acelorași puteri în Dumnezeu.”<sup>78</sup> Aceasta înseamnă că el se determină prin însăși constituția sa cea după chipul lui Dumnezeu.

*Taina libertății*. A fi după chipul lui Dumnezeu înseamnă, în ultimă analiză, a fi o ființă liberă și responsabilă.<sup>79</sup> Noi toți și fiecare în parte suntem obligați să ne confruntăm cu „aventura existențială a libertății noastre” (Yannaras).

72 Emanuel Dobrin, „Demnitatea umană, condiție a existenței umane sau construct social”, în *Jurnalul Libertății de conștiință*, Les Arcs, France, Editions IARSIC, Vol. 7, Nr. 2/2019, p. 166.

73 Pr. lect. univ. dr. Vasile Borca, *Op. cit.*, p. 20.

74 Pr. Ioan Ică, dr. Alexandros Kalomiro, diac. Andrei Kuraev, pr. Doru Costache, *Op. cit.*, p. 50.

75 Christos Yannaras, *Op. cit.*, p. 72.

76 Paul Evdokimov, *Op. cit.*, p. 92.

77 *Ibidem*, p. 93.

78 *Ibidem*, p. 87.

79 Vladimir Lossky, *Op. cit.*, p. 91.

„Omul este o ființă vizitată. Duhul adevărului locuiește în el și îl inspiră din lăuntru, din însuși izvorul ființei sale.”<sup>80</sup> Dar omul este liber să aleagă. „Omul e liber în aceeași măsură în care Dumnezeu este liber.”<sup>81</sup> Aspectul alegerii libere este deosebit de important pentru înțelegerea omului creat după chipul lui Dumnezeu. De altfel, singurul fundament sigur pentru o teorie a libertății și demnității omului este tocmai credința că în fiecare om se găsește chipul lui Dumnezeu.<sup>82</sup>

Omul poate să aleagă. El poate să transforme libertatea încă negativă sau goală, adică acel „a fi liber de”, în libertatea pozitivă, în „a fi liber pentru”.<sup>83</sup> Libertatea este forma adevărului. Dar ea nu inventează valorile, ci acestea prind viață, se întrupează, prin faptul că noi personal *descoperim* aceste valori.<sup>84</sup> În acest sens, libertatea noastră va fi mereu adevărata libertate numai când se va situa în lăuntru lui *opus Dei*.<sup>85</sup>

Ținta libertății este ca binele să aparțină cu adevărat celui care îl alege.<sup>86</sup> Dumnezeu dorește acest lucru pentru om, dar El devine neputincios înaintea libertății umane. „O singură voință pentru creație, dar două pentru îndumnezeire. O singură voință pentru a da viață chipului; însă două pentru a transforma chipul în asemănare.”<sup>87</sup> Voința divină se va supune întotdeauna căutărilor, abaterilor, chiar și revoltelor voinței umane, pentru a o conduce spre un consimțământ liber.

*Trup și suflet.* Omul a ieșit din mâinile lui Dumnezeu „suflet viu”. El nu are suflet, ci este suflet.<sup>88</sup> Dacă sufletul dispare, atunci nu rămâne un trup, ci doar țărână. Căci materia din care este făcut omul nu este alta decât țărâna pământului. Însușirea de pământesc îi va da primului om și numele: Adam, adică „făcut din pământ”.<sup>89</sup> Dar natura omenească, deși pământescă, este făcută printr-o lucrare dumnezeiască distinctă, este „modelată” de Dumnezeu. Pe de altă parte, „a sufla în fața celuiilalt era întotdeauna pentru evrei – ca și pentru semiți în general – un act cu o încărcătură simbolică pro-

80 Paul Evdokimov, *Op. cit.*, p. 72.

81 Kallistos Ware, *Op. cit.*, p. 54.

82 *Ibidem*, pp. 53-55.

83 Paul Evdokimov, *Op. cit.*, p. 66.

84 *Ibidem*, p. 79.

85 *Ibidem*, p. 81.

86 Vladimir Lossky, *Op. cit.*, p. 92.

87 *Ibidem*, p. 94.

88 Paul Evdokimov, *Op. cit.*, p. 69.

89 Christos Yannaras, *Op. cit.*, p. 72.

*fundă: însemna că îi transmiți celuilalt suflarea ta, ceva foarte lăuntric al tău, conștiința de sine sau dubul tău. Și aceasta pentru că respirația este premisă a vieții, elementul care te face ființă vie. Toate sentimentele – frica, mânia, bucuria, mândria – influențează respirația, arătând prin aceasta o legătură strânsă a respirației cu adâncul ființei umane, cu sinele uman. Deci, atunci când Scriptura spune că Dumnezeu a suflat omului de lut suflarea Sa, este o imagine prin care se arată transmiterea către om a unor trăsături caracteristice ale existenței lui Dumnezeu.”<sup>90</sup> De altfel, „cuvântul de ordine al gândirii patristice este primatul sufletului și înrudirea lui, îndeosebi a părții conducătoare din suflet, a lui nous, a minții, cu Dumnezeu”<sup>91</sup>*

Dr. Ieremia Rusu descrie astfel concepția dihotomică privind ființa umană: „Dihotomismul afirmă că sufletul și spiritul sunt termeni sinonimi, interschimbabili în Biblie, care identifică latura imaterială a omului. Dihotomismul consideră astfel că omul deține o natură duală, fiind constituit din două părți: cea imaterială și cea materială.”<sup>92</sup>

Privindu-l în structura sa dihotomică, s-ar putea afirma că omului i se cuvin două categorii de drepturi: unele cu privire la suflet, iar altele cu privire la trup. Ele formează însă o complementaritate organică, vizând una și aceeași realitate: omul în integritatea ființei sale.

*Bărbat și femeie.* Conform textului de la Facere 2, 23, conștientizarea genului (realitatea distincției bărbat-femeie) este și prima exprimare a cunoașterii de sine a omului.<sup>93</sup> Acest fapt are o deosebită relevanță pentru înțelegerea naturii umane. Privind existența care a luat naștere din coasta sa, Adam își dă sieși un nume care rezultă tocmai din raportarea la soția sa. De acum nu mai este numit „Adam”, ci el devine „is”, iar ea devine „issah”; devine **bărbat** pentru că aceea este **femeie**.

De remarcat faptul că, în mod obișnuit, exegeza vede în imaginea primului om integral unitatea nedespărțită a naturii umane. Dar identitatea fizică (oasele și carnea) nu este suficientă pentru a asigura acea unitate

90 *Ibidem*, p. 73.

91 Preot prof. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 40.

92 Conf. univ. dr. Ieremia Rusu, „Freedom of Conscience According to Christian Anthropology Perspective”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință: Lucrările Conferinței științifice internaționale Libertatea religioasă și de conștiință în mentalitatea publică*, Conferință Parlament 16 noiembrie 2017, Rotaru, Ioan-Gheorghe & Dragoș Mușat (Eds.), Editions IARSIC, Les Arcs, France, 2017, pp. 804-813.

93 Christos Yannaras, *op. cit.*, p. 88.

a naturii umane care ar fi făcut din om *chip* al unității dumnezeiești. „Căci modelul treimic de viață este unitatea ca și comuniune de iubire, comuniune de ipostasuri distincte și libere, și nu o unitate dată în chip natural.”<sup>94</sup> De altfel, în acest sens, Adam a profețit (Facere 2,24). Astfel, legătura dată în chip natural, cu părinții, se rupe pentru a se crea o nouă legătură, prin alegere liberă și devotament, legătură care ajunge la unitate de viață, la împreună-existență la propriu.<sup>95</sup> În această „cheie” ar trebui înțelese – indiferent de epoci sau tradiții culturale (matriarhat, patriarhat) și de ideologii (feminism ș.a.) – drepturile familiei, ale copilului etc.

*Logoi – Logos.* A descifra taina despre om înseamnă, de fapt, a descifra taina despre lume.<sup>96</sup> Însăși conștiința omului ca centru al lumii, ascunzând în sine secretul lumii și înălțându-se deasupra tuturor lucrurilor lumii, este presupuziția oricărei filosofii, a oricărei meditații despre lume.<sup>97</sup> Este vorba, în fond, despre „*natura macroantropică a existentului*”<sup>98</sup>

În Univers există o „ordine relațională”<sup>99</sup>, o strânsă legătură între toate lucrurile create. Creaturile nu sunt străine unele de altele, ci sunt unite printr-o legătură indisociabilă. Creația este un întreg organic.<sup>100</sup>

Atunci când vorbește despre facerea lumii, Sfântul Ioan Hrisostom nu se oprește – așa cum au făcut-o, de pildă, Capadocienii – asupra detaliilor diferitelor elemente create și asupra numeroaselor probleme pe care acestea le ridică. El trece rapid peste elementele și animalele privite pentru ele însele, pentru a sublinia orientarea acestei creații. Prin acest fapt, el dorește să pună în lumină sensul actelor creatoare ale lui Dumnezeu din primele cinci zile: creatura modelată în cea de-a șasea zi, omul, este prezentat ca destinatar al lucrurilor create înaintea sa. Se afirmă, astfel, un foarte puternic antropocentrism al lumii.<sup>101</sup>

Revelația biblică ne prezintă un antropocentrism nu doar de natură fizică, ci, mai ales, de natură spirituală. Căci omul concentrează în sine

94 *Ibidem*, pp. 88-89.

95 *Ibidem*, p. 89.

96 Nikolai Berdiaev, *op. cit.*, p. 67.

97 *Ibidem*, pp. 67-68.

98 *Ibidem*, p. 68.

99 Pr. prof. dr. Dumitru Popescu, *op. cit.*, p. 32.

100 Pr. Ioan Ică, dr. Alexandros Kalomiros, diac. Andrei Kuraev, pr. Doru Costache, *op. cit.*, p. 40.

101 Sorin Dumitrescu (ed.), *Sfinții Părinți pe înțelesul tuturor. Creația*, traducere de Miruna Tătaru-Cazaban, București, Editura Anastasia, 2003, p. 49.

întreaga existență materială și spirituală. De aceea el este numit, în același timp, *microcosmos* și *microtheos*. El este sinteza Universului.<sup>102</sup>

Omul este conștiința lumii și factorul de valorificare a raționalității lumii.<sup>103</sup> El dă sens acestei raționalități și prin faptul că ea corespunde capacității sale de cunoaștere. „*Dar persoana umană poate descoperi raționalitatea lumii, este capabilă de cercetare științifică și poate modela și combina datele acestei raționalități, tocmai pentru că raționalitatea care se găsește în structura lumii este rezultatul actului creator al unei Persoane supreme.*”<sup>104</sup> De altfel, pentru Sfântul Maxim Mărturisitorul, rațiunile (*logoi*) lucrurilor și ale ființelor din lume sunt chiar intențiile divine.<sup>105</sup> Înțelegând aceste rațiuni ale lucrurilor, omului i se revelează scopul divin al lumii, iar împlinirea acestei Revelații este Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu, Logosul divin, Logosul creator, Cel care păstrează în unire toate rațiunile lumii.<sup>106</sup>

Lumea găsește în om împlinirea sa. Ea a fost creată pentru a fi umanizată.<sup>107</sup> Omul este ipostasul lumii; ea își descoperă sensul personal, ipostatic, în om. Lumea îl urmează pe om, deoarece îi este asemănătoare ca natură; este „antroposferă”, s-ar putea spune. Iar această legătură antropocosmică este împlinită atunci când este împlinită legătura chipului uman cu Dumnezeu, prototipul lui.<sup>108</sup> Omul nu se află la întâmplare în această lume; el slujește un scop măreț: determină mersul întregii creații spre perfecțiune.<sup>109</sup> Prin urmare, avem o responsabilitate față de lume. „*Suntem cuvântul, logosul prin care ea se mărturisește, și depinde numai de noi dacă se rostesc blasfemii sau rugăciuni. Numai prin noi poate cosmosul, aidoma trupului pe care îl prelungește, să primească harul.*”<sup>110</sup> Natura trebuie eliberată, vivificată și spiritualizată de către om. Numai omul poate destrăma „vraja” care încătușează natura și numai el o poate vivifica, așa cum tot el a încătușat-o și ucis-o. După cum foarte frumos se exprimă Berdiaev, „*omul trebuie să-i redea pietrei sufletul, să dezvăluie ființa vie a pietrei, pentru a se elibera de*

102 Pr. lect. univ. dr. Vasile Borca, *op. cit.*, p. 64.

103 IPS Daniel Ciobotea, mitropolit al Moldovei și Bucovinei, *art. cit.*, p. 102.

104 *Ibidem*, pp. 101-102.

105 Lars Thunberg, *op. cit.*, p. 124.

106 *Ibidem*, p. 125.

107 IPS Daniel Ciobotea, mitropolit al Moldovei și Bucovinei, *art. cit.*, p. 102.

108 Vladimir Lossky, *op. cit.*, p. 90.

109 Pr. lect. univ. dr. Vasile Borca, *op. cit.*, p. 65.

110 Vladimir Lossky, *op. cit.*, pp. 90-91.



*dominația ei pietrificată, strivitoare*.<sup>111</sup> Preot și împărat al creației<sup>112</sup>, omul este chemat să transforme „piatra” lumii în „pâine” euharistică, fiind el însuși o tainică biserică.<sup>113</sup>

În loc de concluzii: *fundamentul hristologic*. „O antropologie autentică nu poate fi întemeiată decât pe revelația hristică. Faptul universal al ivirii lui Hristos este fundamentul antropologiei. Abia după Hristos devine posibilă conștiința antropologică supremă. Numai în Hristos și prin Hristos s-a săvârșit actul universal al conștiinței de sine divine a omului.”<sup>114</sup> „Adevăratul Adam al umanității, adevărata ei rădăcină, nu este întâiul Adam, ci al doilea Adam, Domnul Iisus Hristos. Fără El nu este cu putință o înțelegere a omului. El este adevăratul om, după al Cărui Chip a fost creată umanitatea. Fără El nu există înțelegere a creației, fiindcă El este sfârșitul și scopul tuturor lucrurilor care au fost făcute.”<sup>115</sup> Ceea ce a venit mai pe urmă în istorie era în realitate mai întâi. Totul a fost făcut pentru El; tot ce a fost făcut are drept scop ultim aceeași Realitate.<sup>116</sup>

O creatură e întotdeauna străină de Divinitate, oricât de desăvârșită ar fi. „Dar Dumnezeu are planul Său încă înainte de a fi creat lumea. Vrea să arunce El Însuși o punte peste abisul dintre Dumnezeu și creaturile Sale. Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu va uni astfel, în propria Sa Persoană sau Ipostasă, cele două naturi diferite și separate de un abis, cea creată și cea necreată. În acest mod El voia să însușească naturii create viața necreată.”<sup>117</sup> Prin urmare, Întruparea Logosului nu este cauzată sau motivată doar de căderea omului în păcat, ci de însăși poziția omului în fața lui Dumnezeu, de reciprocitatea divino-umană. În acest sens, Sfântul Maxim Mărturisitorul afirmă foarte limpede faptul că Întruparea ar fi avut loc chiar și fără căderea omului.<sup>118</sup> În viziunea maximiană, împlinirea finală a planului incarnațional al „mântuirii”, și anume fericirea umană, a fost pregătită pentru om încă înainte de căderea sa.<sup>119</sup> „Taina zilei a opta se află dincolo chiar și de nivelul asemănării.

111 Nikolai Berdiaev, *Op. cit.*, p. 80.

112 Kallistos Ware, *Op. cit.*, pp. 56-57.

113 Lars Thunberg, *Op. cit.*, pp. 114, 117.

114 Nikolai Berdiaev, *Op. cit.*, pp. 85-86.

115 Pr. Ioan Ică, dr. Alexandros Kalomiros, diac. Andrei Kuraev, pr. Doru Costache, *Op. cit.*, p. 46.

116 *Ibidem*, p. 47.

117 *Ibidem*, pp. 47-48.

118 Lars Thunberg, *Op. cit.*, p. 51.

119 *Ibidem*, p. 56.

*Ea rezidă în reciprocitatea nudă a lui Dumnezeu și a omului. Această taină se mai află și dincolo de orice habitus din om. Maxim nu este preocupat de desăvârșirea habituală, ci mai degrabă de taina reciprocității în sine.”<sup>120</sup>*

Sub aspect soteriologic, restaurarea omului în demnitatea sa nu se putea produce decât prin apariția în lume a omului absolut – a Fiului Domnului –, prin întrupare dumnezeiască,<sup>121</sup> iar aici ne referim, implicit, și la restaurarea întregii creații. Căci unitatea naturii umane cu întreaga creație e motivul atât al căderii, stricăciunii și morții, cât și al mântuirii, nestricăciunii și veșniciei, o învățătură creștină fundamentală fiind aceea că în firea omenească a lui Hristos e recapitulată sau concentrată întreaga creație, nu numai întreaga umanitate.<sup>122</sup> În acest mod, Revelația antropologică este legată de conștiința relației dintre misterul creației și misterul mântuirii.<sup>123</sup>

*„Cine este adevăratul om? Cine dezvăluie creației și istoriei, îngerilor și omului pe adevăratul om, omul așa cum l-a dorit Dumnezeu? Cine a fost omul Sfatului veșnic al lui Dumnezeu și unde și cum l-am văzut?”<sup>124</sup> Pe Sinai, „cei trei apostoli au văzut adevăratul om și ne-au dat mărturie despre El. L-au văzut așa cum nimeni altul nu L-a văzut nici înainte, nici de atunci încoace, și așa cum Îl vom vedea toți în marea zi când va veni să judece viii și morții”.<sup>125</sup> În Iisus Hristos, „Dumnezeu ne-a arătat ce-nseamnă să fim oameni” (Fergus Gordon Kerr).*

### **Bibliografie selectivă:**

- Biblia sau Sfânta Scriptură, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2005.
- Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, Vol. I, traducere din limba greacă veche și note de Preot profesor Dumitru Fecioru, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2003.

120 *Ibidem*, p. 58.

121 Nikolai Berdiaev, *Op. cit.*, p. 81.

122 Pr. Ioan Ică, dr. Alexandros Kalomiros, diac. Andrei Kuraev, pr. Doru Costache, *Op. cit.*, pp. 40-41.

123 Nikolai Berdiaev, *Op. cit.*, p. 98.

124 Pr. Ioan Ică, dr. Alexandros Kalomiros, diac. Andrei Kuraev, pr. Doru Costache, *Op. cit.*, p. 45.

125 *Ibidem*, pp. 45-46.

- Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Mystagogia. Cosmosul și sufletul, chipuri ale Bisericii*, introducere, traducere, note și două studii de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2000.
- Augé, Marc, *Religie și antropologie*, traducere și prefață de Ioan Pânzaru, București, Editura Jurnalul Literar, 1995.
- Baconsky, Teodor, Tătaru-Cazaban, Bogdan (coord.), *Dumitru Stăniloae sau paradoxul teologiei*, București, Editura Anastasia, 2003.
- Berdiaev, Nikolai, *Sensul creației. Încercare de îndreptățire a omului*, traducere de Anca Oroveanu, prefață, cronologie și bibliografie de Andrei Pleșu, București, Editura Humanitas, 1992.
- Borca, Pr. lect. univ. dr. Vasile, *Omul – încununare a oprei de creație. Natura și destinul său în lumina Revelației biblice a Vechiului Testament*, Baia Mare, Editura Universității de Nord Baia Mare, 2007.
- Breck, Preot prof. dr. John, *Darul sacru al vieții. Tratat de bioetică*, ediția a II-a, revăzută, traducere și cuvânt înainte de P.S. Dr. Irineu Pop Bistrițeanul, Cluj-Napoca, Editura Patmos, 2003.
- Coman, Pr. prof. Ioan G., *Probleme de filosofie și literatură patristică*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1995.
- Dobrin, Emanuel, „Demnitatea umană, condiție a existenței umane sau construct social”, în *Jurnalul Libertății de conștiință*, Vol. 7, Nr. 2, Les Arcs, France, Editions IARSIC, 2019, pp. 157-171.
- Dobrin, Emanuel, „Interferența conceptelor postreligios și secularizare cu integritatea și libertatea religioasă și libertatea de conștiință”, în *Jurnalul Libertății de conștiință*, Vol. 8, Nr. 1, Les Arcs, France, Editions IARSIC, 2020, pp. 119-133.
- Dumitrescu, Sorin (ed.), *Sfinții Părinți pe înțelesul tuturor. Creația*, traducere de Miruna Tătaru-Cazaban, București, Editura Anastasia, 2003.
- Engelhardt, Herman Tristram jr., *Fundamentele bioeticii creștine. Perspectiva ortodoxă*, traducere de Mihail Neamțu, Cezar Login și diac. Ioan I. Ică jr, prezentare de Sebastian Moldovan, Sibiu, Editura Deisis, 2005.
- Evdokimov, Paul, *Ortodoxia*, traducere de Dr. Irineu Ioan Popa, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1996.
- Ică, pr. Ioan, Kalomiros, dr. Alexandros, Kuraev, diac. Andrei, Costache, pr. Doru, *Sfinții Părinți despre originile și destinul cosmosului și omului*, ediția a II-a adăugită, Sibiu, Editura Deisis, 2003.

- ✦ Ică, Ioan I., Marani, Germano (coord.), *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente – documente – analize – perspective*, Sibiu, Editura Deisis, 2002.
- ✦ Lossky, Vladimir, *Introducere în teologia ortodoxă*, traducere de Lidia și Remus Rus, prefață de Pr. prof. D. Gh. Popescu, București, Editura Sophia, 2006.
- ✦ Mihăilescu, Vintilă, *Antropologie. Cinci introduceri*, Iași, Editura Polirom, 2007.
- ✦ Popescu, Pr. prof. dr. Dumitru, *Omul fără rădăcini*, București, Editura Nemira, 2001.
- ✦ Rotaru, Ioan-Gheorghe, *Aspecte antropologice în gândirea patristică și a primelor secole creștine*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2005.
- ✦ Rotaru, Ioan-Gheorghe, *Drept Bisericesc*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2014.
- ✦ Rusu, conf. univ. dr. Ieremia, „Freedom of Conscience According to Christian Anthropology Perspective”, *Jurnalul Libertății de Conștiință: Lucrările Conferinței științifice internaționale Libertatea religioasă și de conștiință în mentalitatea publică*, Conferință Parlament 16 noiembrie 2017, Rotaru, Ioan-Gheorghe & Dragoș Mușat (eds.), Les Arcs, France, Editions Iarsic, 2017, pp. 804-813.
- ✦ Thunberg, Lars, *Omul și cosmosul în viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1999.
- ✦ Vlachos, Hierotheos, mitropolit de Nafpaktos, *Persoana în tradiția ortodoxă*, traducere de prof. Paul Bălan, Bacău, Editura Bunavestire, 2002.
- ✦ Ware, episcop Kallistos, *Ortodoxia, calea dreptei credințe*, traducere de E. Chiosa, G. Jacotă și Pr. D. Ailincăi, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1993.
- ✦ Yannaras, Christos, *Abecedar al credinței. Introducere în teologia ortodoxă*, traducere de Preot Dr. Constantin Coman, București, Editura Bizantină, 1996.